

ŽALČIO ŽVILGSNIS

I. Atėjimo knyga

Meižiai

Per kietus nykius dirvonus, panašius į vikšrų išskvarbytą akmeninę lygumą ar upės paviršių, kuris sustingo speigo užkluptas kaip tik tą akimirką, kai vėjo gūsis jį pašiausė, per rudas plikai išganytas pievas, primėtytas karvių mėšlo skritulių, per susivėlusius alksnių guotus atslūkino žiema, ir svečiai išsiskirstė. Tik dabar mes pajutome, kaip mūsų mažai, nors iš tiesų tetrūko vieno. Dar niekada aš taip aiškiai nesupratau, ką reiškia pasakymas: „Namai tušti kaip po nabašninko“. Tuščia buvo ne tik mūsų bute, bet ir sode, tvarte, daržinėje, ganyklose, paupyje, tuščia buvo padangėje, nors varnų kranksėjimas nesiliovė iš ten sklidęs, tuščia ir šalta buvo krūtinėje, nors mes stengėmės laikytis greta kits kito, ir akyse, kurių žvilgsniai neatšildavo nė tada, kai žiūrėdavome į ugnį. Stengėmės laikytis greta, o iš tiesų visi trys mes buvom kas sau, tarsi raktai nutrūkus virvelei, ant kurios jie buvo suverti. Pamažu aš pajutau, jog ši vienatvė man ima patikti. Atėjusios žiemos atleistas nuo didžiumos ūkio darbų, aš vienišas klajojau po ištuštėjusią gamtą, klūpčiodamas arklių bei galvijų išmintose duobutėse, kurios ligi pavasario saugos tų gyvulių kanopų atspaudus, susibraižydamas iki kraujo braudavausi per gervuogynus, nors nesunkiai galėjau juos apeiti, mintys ir žodžiai mano galvoje, užuot, kaip anksčiau, sruvę netvarkingais srautais į visas puses, dabar sulėtėjo, įgavo kryptį ir aiškias apybraižas, taigi, jau ką nors pasakęs, galėjau būti tikras, jog tas žodis pabuvojo prieš tai mano viduj, o ne atlėkė iš kažkur, kad tuojau pat vėl išlėktų. Tai buvo keista ir neįprasta, jaučiausi, lyg man augtų ragai, norėjosi trinti galvą į šurkščius medžių kamienus ar kaip kitaip save kankinti. Pagaliau vieną vakarą išgirdau motinos žodžius, kuriuos ji ištarė žiūrėdama į mane:

– Tik pažvelk, kaip staiga subrendo mūsų Kristupas.

– Mes, Meižiai, visada taip, – atsakė tėvas nepakeldamas galvos ir nesiliovęs megzti kojines.

Aš pajutau skausmą krūtų speneliuose, atsistojau ir išėjau į lauką, kad truputį atvėstų veidas. Motinos žodžiai suteikė prasmę visam tam, kas dėjosi su manimi pastarosiomis dienomis. Prieš mane atsivėrė tiek visokių dalykų, kurių lig šiol neturėjau. Galiu elgtis kaip vyras, netgi privalau, jeigu jau toks esu. Dabar, visiems susirinkus prie malūno, turėsiu paniekinamai ir atlaidžiai atsiliepti apie moteris, truktelėti degtinės iš butelio, paleisto ratu, turėsiu įsigyti pypkę ir kantriai mokytis ją rūkyti, turėsiu skustis plaukus, nuolat augančius man ant smakro ir skruostų, kvadratiškai kirptis nagus, brakonieriauti naktimis miške, o paskui girtis savo taikliais šūviais. Nebegalėsiu būti meilus ir švelnus motinai, nes nebesu vaikas, privalėsiu spirti katę, jei ji pasipainios man po kojų, bažnyčioje priklausiu tik ant vieno kelio, o ranka, pakelta žegnojimuisi, turės judėti tvirtai ir santūriai. Nė likęs vienas negalėsiu svaidyti peilio į daržinės sieną, pavasarį turėsiu sutrinti tarp pirštų žemės gumulėlį ir jį pauostyti, o paskui palinguoti galvą. Jeigu man kas nors nepatiks ar kas mane įskaudins, nebegalėsiu verksti, bet privalėsiu nusikeikti.

Klausydamasis vienodo, lygaus varnų karksėjimo, aidinčio iš tamsėjančio dangaus, aš panorau išstarti aštrų grubų žodį, nuo šiol lengvinsiantį mano gyvenimą, panūdau patikrinti vyrišką tokio žodžio galią. Ištariau jį ir kone girdėjau, kaip jis atsimušė į gruodo sukaustytą atšlaimą ir atšoko nuo klijavimo durų. Tuo pačiu momentu kažkoks juodas daiktas nukrito iš viršaus ir dusliai stuktelėjo į

žemę po mano kojomis nelyginant supuvęs obuolys nuo medžio šakos. Pasilenkęs pamačiau negyvą varną šlapiomis sutaršytomis plunksnomis. Kenčiančio, sužeisto ar negyvo gyvulio vaizdas mane sukrečia kur kas stipriau negu kenčiančio žmogaus. Nusigręžęs nuo paukščio palaikų, daviau sau žodį keiktis kuo rečiau.

Aš tapau vyru vienas tūkstantis aštuoni šimtai šešiasdešimt šešiais Viešpaties metais, pirmajam sniegui iškritus, dvylikos metų amžiaus.

– Taip, jis jau tikras vyras, – patvirtino tėvas, kai grįžau vidun.

Mano motina Jokimė tebenorėjo matyti mane vaiką. Ji nusišypsojo ištiesusi ranką ir pasakė:

– Sturluks klausė Syveidą kur gul knauka.

Tačiau aš nenusijuokiau iš vaikiškos mįslės, ir ji pati jau rimtu veidu užbaigė:

– Po karlauka.

Paskui kurį laiką tylėdama mane apžiūrinėjo.

Virtuvėje buvo trys žmonės. Kaip Dievą myliu, aš nenoriu, kad laikas imtų tekėti atgal, bet tą valandėlę mano galvoje vėl skaisčiai iškilo ilgesingas prisiminimas ketvirtojo žmogaus, kurio virtuvėje trūko. Pravirkau. Nukritusio ant aslos tėvo virbalo garsas. Riebus šiupinys, tingiai kunkuliuojantis puode. Raudoni liepsnos atspindžiai ant motinos krakmolytos prijuostės. Tarp dvigubų lango stiklų įstrigusi musė, mieganti ar sudžiūvusi. Tylus krebždesys dėžutėje, kur žiemoja šilkų kirmėlės. Mano motina šviesiu veidu, su viralo šaukštu, pakeltu prie lūpų ragauti. Skersvėjo atvertų kamaros durų girgždesys. Tėvo balsas:

– Neverk. Mes – Meižiai. Tu vyras. Mums nedera verkti. Aš ir tavo motina... mes taip pat ilgimės praeities, anų laimingų dienų, kai buvome visi. Bet verksmas čia nepadės, Kristupai. Verksmas mums ne talkininkas.

O taip!

Motinos balsas:

– Tegul, Scipijonai. Tegul pats pamato. Jis jau nemažas.

O taip! Aš matau.

Matau aukštą žolę, palengva siūruojančią vėjyje, avilius, baltus debesis, tutmedžius, obelis, kriaušes, toliau vyšniais, dar toliau vasarųjų ir arklį supančiotomis priekinėmis kojomis, pamažu klibikščiuojantį vasarojaus link. Tėvo balsas:

– Kristupai! Nuo rytojaus stenkis sukiotis po sodą, kad prireikus galėtum greit pasiekti bites. Tu žinai, kiek daug čia reiškia sparta.

Aš supratau, kad senolis Venclovas rengiasi numirti. Žiūrėjau tėvui į veidą, tėvas į mane. Abu vienas kitą supratom: aš – kad senolis žada išeiti ir kad tėvo širdis dėl to susispaudžia kaip menkas vieversio kūnas saujoje ir vos neplyšta, jis – kad aš žinau jo jausmus. Mes abu kentėjom, bet slėpėm. Mes – Meižiai. Senolis, tėvas ir aš. Man menasi vienas įvykis. Prieš trejetą metų, tai yra šešiasdešimt trečiaisiais, per karą, mes kiekvieną dieną laukėm sukilėlių, nes girdėjom, kad pro šias vietas jie trauks Prūsijos link. Man buvo liepta sėdėti ant stogo ir stebėti tolymas, gal pamatysiu traukiančius būrius. Nuo ryto iki sutemų aš kiūtojai tenai, saulės kepinamas, atsirėmęs nugara į kaminą, ir žvalgiausi po banguojančias ir virpančias lygumas, kol imdavo suktis galva ir tai, kas balta, virsdavo juoda. Pamatęs sukilėlių kariuomenę, turėjau šaukti ir mojuoti rankomis: mat galėjo praeiti neužsukdami į ūkį. Viską darėm senolio paliepti. Jis buvo priruošęs visokio maisto – duonos kepalų, kumpių, lašinių, dešrų – ir norėjo perduoti šitai kariaujantiems valstiečiams. Betgi jie nesirodė ir nesirodė, aš vis sėdėjau ant stogo, grojau šilkmedžio švilpyne, kad nebūtų taip nuobodu, saulė dirbo savo darbą, aš atsimerkiau ir pamačiau, kad guliu žolėje, vyšnios ūksmėje, ant kaktos man šlapias rankšluostis, o greta stovi tėvas ir senolis susirūpinusiais veidais.

– Ačiū Dievui, – pasakė tėvas pamatęs, kad aš atmerkiau akis. – Mes manėm, kad tau blogiau, – mėlynų jo akių vyzdžiai čia traukėsi, čia vėl plėtėsi kaip lūšies, ir aš pamaniau, kad jis pyksta ant manęs.

– Rasi būsiu nukritęs, – mėginau pasiaiškinti, kilstelėjęs ant alkūnės. – Nepajutau, kaip galva susisuko. Aš netyčia, tėve.

Tačiau tėvas pyko ne ant manęs, o ant senolio. Senolis pasakė:

– Nebus iš Kristupuko amatininko. Skysta jo galva ant stogo sėdėti. O juk ten ir paobliuoti, ir pakapoti reikia.

– Bepigu, – tarė tėvas, ir aš supratau, kad jis vos tvardosi. – Bepigu šnekėti. Vaikas devynerių metų, nuo aušros lig sutemos išsėdi ant viršaus, saulės kepinamas ir lietaus merkiamas.

– Nelijo, Scipijonai. Neišsigalvok, – pasakė senolis.

– Viena laimė, – tarė tėvas. – Gulėtų dabar su degančiais plaučiais. Gerai, – pridūrė jis, – nebeleisiu vaikui daugiau tenai lipti. Galit daryti ką tik norit.

– O sukilėliai? – paklausė senolis.

– Sukilėliai? Kas man darbo? Aš neaukosiu vaiko dėl trijų margų žemės, kuriuos jie žada, jei laimės. Ar mums žemės trūksta?

– Ne, Scipijonai, – pasakė senolis kiek nuliūdęs. Tai reiškė, kad jis nesugalvoja kaip atsikirsti.

Bet ginčai mūsų namuose nesibaigia taip paprastai. Tėvas su senoliu būtų išstovėję ties manimi iki vakaro, neskubriai, bet kietai gindami kiekvienas savo pažiūrą, jeigu tik nepamirštų, dėl ko nesutarė iš pradžių. Būtų taip buvę, tačiau aš, gulėdamas žolėje, nugara pajutau virpant žemę.

– Arkliai, – pasakiau. – Girdžiu raitelių būrį.

– Nesikišk, Kristupai, kai vyresni kalba, – nežiūrėdamas į mane tarė tėvas.

Bet senolis sukľuso:

– Ar toli, Kristupai, vaikelį?

Aš įsiklausiau:

– Čia pat.

– Ačiū Dievui, – atsiduso senolis. – Tai jie. Ar ne mano viršus, Scipijonai?

Bet tėvas buvo kaip reikiant įsileidęs ginčytis.

– Kam tada reikėjo vaikui tupėti ant stogo kaip gandriui? Būtų geriau visą laiką gulėjęs po medžiu.

Senolis atgręžė nugarą ir nuėjo.

Tėvas didžiai nepatenkintas truktelėjo nosį ir taip pat nuėjo, bet kiton pusėn. Aš likau gulėti paūksmėje.

Senolis paėmė ilgakotes šienines šakes, pririšo prie jų ryškiai geltoną skepetą, priklausiusią velionei senolei, ir nuėjo link vartų. Pasilypėjęs ant jų, iškėlė šakes virš galvos ir ėmė mojuoti skepeta tarsi vėliava. Kartą, praėjus dvejiems metams, aš paklausiau jo, aptikęs geltoną skarą komodos stalčiuje, ar sukilėlių vėliava buvusi geltonos spalvos.

– Taip, – nė nemirktelėjęs atsakė senolis; matyt, ir pats buvo tuo patikėjęs.

Taigi jis mojavo savo įtaisymu taip ilgai, kad man nusibodo žiūrėti, tada nulipo ir nunešė vėliavą į klėtį. Netrukus pasirodė raiteliai.

Jų buvo koks dvidešimt vyrų, visi dulkinai ir suprakaitavę. Balkšvai pilkos dulkės lyg tinko luobas dengė žmonių drabužius, batus, daiktus, veidus ir rankas, taip pat ir arklius, nuo galvos iki kanopų. Todėl visi raiteliai, o ir arkliai, atrodė panašūs, dvidešimt dvynių arklių ir dvidešimt dvynių žmonių, aprengtų tokiomis pat uniformomis. Prakaitas, bliaukiantis veidais, susimaišęs su vieškelių, smiltynų ir dirvonų dulkėmis, atrodė labai panašus į kalkių mišinį, kuris užteptas sudžiūvo, gražiai sutrūkinėjo it bažnyčios statulų dažai ir vietomis atšoko. Gyvos, spindinčios akys rodė, kad tai ne dvidešimt

netyrųjų dvasių ir ne tai, ką sukuria karščiuojančios galvos. Jie buvo tikri raiteliai, o vis dėlto atrodė baugiai, ir išgirdau, kaip motina, stovėdama priebuty, negarsiai pasakė, įsmeigusį žvilgsnį į ateivius:

– Ir buvo atrišti angelai, turintys tam tikrą valandą, dieną, mėnesį ir metus išžudyti trečdalį žmonių.

Aš kilstelėjau smalsaudamas, kas dabar bus. Iš sodo atėjo tėvas, nešinas dalgiu, kurio geležtė dar buvo žalia nuo žolės syvų. Senolis trindamas rankas bėgiojo pirmyn atgal palei klėtį, gerokai susijaudinęs ir nežinodamas ko griebtis.

Pirmiausia raiteliai puolė prie šulinio: davė gerti arkliams ir gėrė patys. Senolis atsigavo iš džiugaus neveiklumo. Jis nutvėrė tėvą už alkūnės ir nusitempė paskui. Dviese jie iškėlė tvarto duris, mėšlinas iš vidaus, bet išorinėje pusėje lietaus išplautas ir išgairintas, ir, uždėję jas ant dviejų ožių malkoms pjauti, gavo stalą. Tėvas per daug nesistengė, tad senolis jį vis niukino ir tampė už rankos. Paskui jie nuėjo klėtin, atnešė duoną, sūrius, kumpius, pieną, skinkį ir viską dailiai išdėliojo ant paskubomis, bet galvotai sutvėrtų skobnių, o senolis gręžiojosi į atvykėlius, vis dar neištarusius jokio pasveikinimo žodžio, ir buvo matyti, kad jis patenkintas. „Sukilėliukai“ buvo žodis, kuriuo jis mėgo vadinti maištininkus. Aš negirdėjau, ar tuo momentu jo liežuvis ištarė jį, bet tikėjau – taip.

Dar sykį meiliai peržvelgęs vaišes, senolis išskėtė rankas ir tūpčiodamas ėmė eiti šulinio link. Atrodė, tarsi gaudytų vištą. Iš tiesų tai turėjo reikšti: „Prašom, mieli sveteliai, prašom.“ Taip senolis įsivaizdavo svetingo šeimininko elgseną, taip ir elgėsi.

Dabar aš jau ne viską prisimenu. Saulė buvo mane gerokai perkaitinusi, o be to, atsiliėpė ir kritimas nuo stogo. Vis dėlto aiškiai regiu senolio rankas, besileidžiančias žemyn pamažu pamažu, tarsi jos būtų nutirpusios ir nepaprastai sunkios laikyti išskėtus. Mat atvykėliai galop ėmė purtytis dulkes, jos kamuoliais kilo į dangų. Ir nereikėjo joms nė išsisklaidyti, kad pamatytum, jog prie šulinio stovi dvidešimt caro ulonų.

Ką nors pakeisti jau nebebuvo įmanoma. Vaišės paruoštos, ir nori nenori reikėjo pavalgydinti dvi dešimtis rūščių nuvargusių raitelių. Jie valgė ir gėrė stati, nesikalbėjo tarpusavyje, niekaip nesikreipė nei į senolį ar tėvą. Priėmė maistą kaip savaimę suprantamą duoklę, be padėkos žodžių, mostų ar šypsenų. Turbūt todėl, kad buvo labai pavargę, nes nė akys jų nežiūrėjo į ką tiesiai, į daiktą ar žmogų, ar medį, o tik į šviesą, į spalvą, į dieną, dangų ir žemę, tai yra į pačius didžiausius dalykus, kuriuos matom net ir būdami užsimerkę.

Senoliui ir nereikėjo jų dėkingumo. Nusivylęs jis sėdėjo tvarto šešėly, netgi nesidomėdamas, kaip pamažėle nyksta jo vaišės, ruoštos maištautojams.

Galų gale ulonai pasisotino. Be skubos sulipo ant arklių, riaugsėdami ir šluostydami lūpas. Kai kurie tebežiautarojo kumpį ar dėjosi burnon paskutinį duonos kąsnį. Stambus vyras juodai įdegusiomis plaukuotomis rankomis driokstelėjo dujų, kiti nusišypsojo. Vienas raitelis, išblyškusio, gražaus kaip moters veido, prijojo prie senolio ir pasilenkė:

– Dėkui tau, tėvai, už valgį ir vandenį. Rasi ne tiems buvai paruošęs, ko sulaukei. Bet vis tiek dėkui. Dievas tau atlygins.

– Taigi. Ne tiems, – tarė senolis, bet anas jau nesiklausė, pavarė arklių pro vartus, kiti nujojo jam iš paskos.

Nulydėjome juos akimis, tolstančius siauru mūsų vieškeliu, retai važiuojamu ir todėl apaugusiu žole.

Aš gulėjau ir gailėjausi senolio, bet ūmai išgirdau smarkų kvatojimą ir apsidairiau. Juokėsi mano tėvas. Dar niekada nebuvau girdėjęs juokiantis nei jo, nei senolio, o žmonės, kurie taip darė, atrodė man keisti, nesuprantami ir truputėlį pamišę. Visą laiką aš tikėjau, kad mes, Meižiai, nemokam juoktis. Bet štai tėvas stovėjo įsitvėręs šonų, išsižiojęs ir kvatojosi. Pažvelgiau į motiną, tebestovinčią gonkose, paskui į senolį. Abu jie žiūrėjo į tėvą nustebę ir susirūpinę. Pamaniau, kad tėvui galvoje bus

pasimaišę.

– Kas tau, Scipijonai? – paklausė senolis. Tėvas visas trūkčiojo iš juoko:

– Sukilėliai!.. Dieve tu mano! Negaliu! Šitiek ruoštasi... atėjo ulonai ir surijo! Och! Laikykit mane, tėve!

Nepaisydamas tėvo žodžių, senolis nukabino nuo sienos botagą ir užsimojęs pertraukė juo tėvui per nugarą. Tuomet pakabino botagą atgal. Tėvas užsičiaupė staiga. Dabar jau jis nusteбęs žiūrėjo į senolį.

– Nejuokinga? – paklausė senolis. – Ko gi tu nesijuoki?

Tėvas nieko neatsakė, o senolis pridūrė, įbedęs akis į žemę:

– Kol šioj pakalnėj tebėra skausmas ir skriauda, nedera juoktis ir šaipytis. Dievui tas nepatinka. Ar supratai?

Tėvas linktelėjo:

– Nežinau, kas mane sugundė.

Taip atsitiko prieš trejus metus, per kuriuos niekas daugiau mūsų namuose nėra susijuokęs. Aš taip suprantu, kad senolio pamokymas buvo skirtas lygiai mums visiems, ne tik tėvui. Atsitikimas su kumpiais ir sukilėliais pasibaigė taip, kaip mes nelaukėm ir netikėjom. Paaiškėjo, kad raiteliai, prajuokinę tėvą, buvo perbėgėliai pas sukilėlius, ieškoję didesnių junginių, vadovaujamų kunigo Antano Mackevičiaus. Taigi vis tiek liko senolio viršus.

Vadinasi, dabar senolis mirs. Kai buvau visai nedidelis, motina dažnai baugindavo mane savo mirtimi. Aš stengdavaus būti paklusnus, bet kartais aplinkybės susiklosto taip, kad išslysta dubuo ir sudūžta arba viščiukas nugaišta kaip tik tada, kai tu jį paimi į rankas. Man neatrodė, kad taip būtų buvę pernelyg dažnai, bet motina manė kitaip.

– Amžinai tu ką nors sugadini ir sulaužai, – tvirtindavo ji. – Į kapus mane jūs nuvarysit. Štai numirsiu, užkas, o tada žinokitės.

Pasislėpęs tamsioje kertėje nuo namiškių akių, aš gaudindavausi įsivaizduodamas, kad mama numiršta. Įsivaizduodavau, kad ji šaltoje, šlapioje žemėje, visiškoje tamsoje, pats pajusdavau visą požemio šaltį ir drėgmę, imdavau drebėti ir kalenti dantimis, o paskui keletą dienų nenuleisdavau nuo motinos akių, su nerimu sekdamas, ar nepamatysiu kokių nors artėjančios mirties žymių.

Viso to nepatyriau išgirdęs apie senolio ketinimus palikti pasaulį. Senolis, man rodė, toks kietas ir tvirtas, kad net ir po mirties turėtų neblogai jaustis. Tiesiog persikels kažkur apačion, įsikurs tenai, susiręs namuką ir ramiai gyvens amžiną gyvenimą, augindamas kopūstus ir veisdamas šilkverpius.

O vis dėlto buvo jo gaila. Galgi buvo gaila ir ne jo, bet pasaulio, kuris turi prarasti tokį žmogų, lygiai gražiai drabstantį mėšlą laukuose ir uostantį jazminus. Kodėl pasaulis atsimeta nuo senolio? Kas užims senolio vietą jame?

Tokių minčių ar jausmų apniktas (nes viskas mano galvoje susipynė susiraizgė į pilkai margą kamuolį, užpildžiusį kaukolę ir spaudžiantį ją iš vidaus), nuėjau pas bites ir atsisėdau žolėje tarp avilių. Vabzdžiai sukiojosi man apie galvą, laukdami naujienu, bet aš tylėjau ir prisimerkęs, kad geriau matyčiau, stebėjau tėvą, sėdintį ant kaladės palei tvartą. Jo laukimą buvo nemalonu matyti. Laukimas ir ramybė atrodo panašūs dalykai. O tėvas, nors iš pažiūros ir ramus, viduje tiesiog drebėjo ir virė, tarsi bulius, nesulaukdamas atvedant karvės. Tėvui bjauru buvo laukti savojo tėvo mirties ir vis dėlto reikėjo. Gal svetimas žmogus manytų, kad tėvas labai ramus, tik truputėlį liūdnas, bet aš tai jau kiurai jį mačiau, nors ne visada suprasdavau, nes buvau dar labai jaunas. Nieko nepadarysi. Mes – Meižiai.

Dvejus pastaruosius metus senolis sirgo nugarkaulio liga. Ji maždaug kas trys dienos sukeldavo jam stiprius skausmus, bet paskui vėl atleisdavo. Nėra tokių žolių, tokių vaistų ir užkalbėjimų, kurių

Meižiai nežinotų ir kuriais senolis nebūtų gydytas, bet vis perniek.

– Kad ir kiek žmogus daug išmanytų, – sakė senolis, – vis tiek bus neišgydomų ligų. Mes galime išmokti gydyti tas negalias, kuriomis mus užleidžia velnias, bet prieš tas, kurias siunčia Dievas, esam bejėgiai. Mano skausmai ne liga, o Dievo balsas, šaukiantis pas save.

Dažniausiai, dieglių suremtas, senolis prasiblaškydavo šlapioje nuo tiršto prakaito lovoje kokį pusdienį. Paskui skausmas atslūgdavo, ir senolis vėl žiūrėdavo į mus blausiai spindinčiomis gintarinėmis akimis arba skaitydavo šventas knygas, ramus kaip apaštalas aliejaus spaudyklos sode. Tačiau prieš dvi dienas prasidėjęs priepuolis nepasibaigė kaip visada, po kelių valandų, o tapė ir gniaužė nedidelį senolio Venclovo kūną, maždaug dviejų aršinių penkių verškų ilgumo, dieną ir naktį, ir vėl dieną, ir vėl naktį, senolis vis trumpėjo ir trumpėjo, jį mušė nebe prakaitas, o stambūs kraujo lašai, kurie riedėjo gelsva plonyte jo oda į patalą, šlykščiai jį teršdami. Dabar ir aš jau atrodžiau prieš senolį kaip vyras prieš vaiką. Senolis sumažėjo tikrai bent penkiais verškais, o svėrė jis iš pažiūros tik kokius tris pūdus, lyg avelė. Aš vos įstengiau žiūrėti į jį, ir jeigu ne senolio proto skaistumas, tikras įrodymas, kad jis – Meižis, būčiau netgi bjaurėjęsis. Dabar jis buvo pernelyg panašus į sudžiūvusį pakaruoklį, kurį mes su tėvu pavasarį radom ant ką tik pražydusios ievos šakos, už pusės varsto į rytus nuo mūsų ganyklos; jis buvo iškabėjęs tenai nuo rudens.

Taigi senolio kančios niekaip nesibaigė, ir iš tiesų man betruko tik tėvo žodžio, kad galutinai patikėčiau, jog čia jau galas.

Užsnūdau medumi kvepiančiame bityno ore ir nepajutau, kaip nusileido sutemos. Pažadino mane žolės gurgždėjimas po tėvo kojom. Jeigu ne tas garsas, galėjai pamanyti, kad čia senolio vėlė ateina atsisveikinti su bitėmis – taip palengva tėvas priėjo.

– Kelkis, Kristupai, ir eime namo, – prislopintu balsu pasakė jis.

Aš krūptelėjau:

– Ar jau?..

– Ne, – tėvas papurtė galvą. – Tavo senolis gyvas. Skausmai praėjo, bet, regis, neilgam.

Aš pakilau, ir mudu nuėjom link namų vienas greta kito, petys į petį. Vėl pajutau svaiginančią priklausomybę: mes – Meižiai, mes – viena giminė, ir kiekviename iš mūsų yra visi. Taip mano viduje yra ir tėvas, ir senolis Venclovas, o aš esu kituose. Ir net jei kada liksiu vienas, aš vis tiek būsiu Meižis, ir mūsų giminė nepasibaigs per amžius, nesvarbu ar numirs kuris, ar ne, kaip nepasibaigė iki manęs. Galvojau apie tai ir norėjau pasikalbėti apie šiuos dalykus su tėvu, bet negalėjau: mes – Meižiai. Muduėjom per sodo žolę, maždaug vienodo augumo, nes tėvas ne ką didesnis už senolį, o aš tikriausiai juos smarkiai aplensiu, ir nugara jaučiau žvilgsnius tūkstančių Meižių, kurie gyvena tolimoj praeity. Jie atėjo pasitikti senolio, kaip kada nors lūkuriuos ir mudviejų, o mūsų anūkai ir proanūkiai jus jų neregimas akis. Aš manau, mes visi susitiksime paskutiniojo teismo dieną, ir tai bus nuostabu. Pasaulio pabaigos baisumai niekis, jeigu visi Meižiai galės pamatyti vieni kitus. Aš manau, kad tada mes juoksimės, ir senolis taip pat, ir niekas tuo nesistebės. O kol kasėjome namo atsisveikinti su senoliu, ir aš, pats nežinodamas kaip, negarsiai apsiverkiau, o tėvas nebarė manęs ir neramino.

Senolis, toks žilutėlis ir menkas – vieni kaulai ir akys, pradėjusios grimzti kaukolėn, – gulėjo lovoje ir laukė mudviejų. Tėvas atsiklaupė pirmas, aš po jo.

– Klausykite manęs, Scipijonai ir Kristupai, – balsas švarus ir lygus, tarsi dainuotų „Mėnuo saulužę vedė“, – ne šiandien, ryt aš numirsiu. Jokių priesakų nenoriu jums palikti, nei dėl elgesio, nei dėl gyvenimo ir turto. Tegul jūsų kraujas patars jums, kai reikės. Visa kita jūs ir taip žinot, o ko Kristupukas nežinos, tu, Scipijonai, paaiškinsi jam ir jį pamokysi. Daug vargo tau nebus, nes tai labai išmintingas vaikas. Laikykitės dorybės nuostatų, kurių svarbiausias – išsaugoti širdies tyrumą. Nedorybę pažinsit iš kvapo. Tai tiek. Dabar apie šermenis. Rytoj pat, Scipijonai, paskersi dvi kiaules,

nukirsi dešimt vištų, nupirksi dvi statines alaus, gero, mušančio į galvą, ne birzgalo. Nupirk ir degtinės, pats žinosi kiek, bet būtinai ruginės. Nuo bulvinės skauda galvą. Rytojaus dieną skirk ruošai, žmonės teateina poryt. Tiek aš išgyvensiu. Kai numirsiu, aprengsi mane savo drabužiu, kurį pernai pasisiuvai Velykoms.

Tėvas prasižiojo, bet senolis mostelėjo jam, kad tylėtų.

– Tėvui gaili? – senolio balsas tapo titnaginis.

– Ne, tėve...

– Noriu nueiti pas savuosius gražiai apsitaisęs. Tu pasisiūsi kitą rūbą. Taigi kad būtų viskas ant manęs – marškiniai, kelnės, išeiginės korpės ir skepeta ant kaklo. Nepamiršk. Tu, Kristupai, jam priminsi. Tokia mano valia. Dėl laidotuvių nieko nesakau. Laidosi, Scipijonai, pagal paprotį ir taip, kaip lieps tau sąžinė. Tegul niekas nepamiršta, kad palydi Venclovą Meižį. Kvi.

– Taip, – sukuždėjo mano tėvas: prancūzų kalba, kuria senolis kartais prašnekdamas, sukeldavo jam baimingą nerimą. (Visai nemokėdamas vokiškai, senolis savo prancūziška šneka kuo puikiausiai susikalbėdavo su vokiečiais, tuo tarpu prancūzai, kai jis į juos kreipdavosi, tik gūžčiodavo pečiais ir vartydavo akis nesuprasdami, ko jis iš jų nori.

– Netikri jie, – sakydavo senolis apmaudžiai. – Per daug seniai gyvena mūsų krašte. Pamiršo gimtą kalbą.

Šiaip ar taip, didžiausią įspūdį prancūziški žodžiai darė mano tėvui, ir senolis griebdavosi jų, kai norėdavo tėvą nubausti ar priversti ką padaryti.)

– Gerai, – senolio balsas pasidarė kažkoks minkštesnis, tylesnis, atlaidesnis, kalbėjimas jį vargino. – Ką čia bepridursi. Laiminu jus ilgam gyvenimui. Su tavo motina, Kristupai, aš jau atsisveikinau. – Jis patylėjo. – Eikit. Eikit miegoti. Jau tamsu. Nesirūpinkit manimi. Aš dar daug ką turiu apgalvoti. Reikia pasiruošti.

Aš manau, kad ir tėvas eidamas gulti galvojo, jog atsikėlę senolio neberasim.

Bet senolis buvo gyvas ir, atvažiavus kunigui duoti sakramentų, atrodė guviau negu visas pastarąsias dienas.

– Ar ne per anksti? – suabejojo kunigas, tačiau nuleido akis išvydęs, koks sunykęs senolio kūnas. – Galiu tamstą pasveikinti su tokia dvasios stiprybe. Dievas gailestingas.

– Mes – Meižiai, – kukliai atsakė senolis.

Jis neleido mums stebėti paskutiniųjų apeigų, ir sugrįžti trobon galėjom tik kunigui išvykus. Likusią dienos dalį senolis gulėjo tykus, susitaikęs, nugrimzdęs savose mintyse, kartais sujudindamas lūpas, kai murmėdavo kokią seną giesmę ar kažkada kažkieno išstartus žodžius, kurie jam suteikė laimės valandėlių. Žinoma, tai tik mano nuomonė, kad jis klydinėjo mintimis po savo praeitį, į kurią tuoj turėjo nueiti visas, nes apie ateitį jam galvoti jau nebederėjo, o to, kas dėjosi dabar, jis nebematė. Senolio šnervių nesuvirpino kepamų ir verdamų valgių kvapai, sklindantys iš virtuvės, pjaunamų kiaulių žviegimui buvo užsklęstos jo ausys, nedomino atėjusių padėti žmonių balsai nei saulės kelias vaismedžių viršūnėmis, kurį jis būtų galėjęs stebėti pro langą. Jis tik buvo gyvas, ir tiek. Laukė, kol bus viskas paruošta ir jis galės pasitraukti, palikdamas vietą kitiems Meižiams, kurie gal kada atsiras.

Rytojaus dieną susirinko svečiai: giminės ir kaimynai, Meižiai ir nemeižiai, bet tik turintys dalelę mūsų kraujo. Atėjo ir atvažiavo tie, kurie buvo artimi ir žinomi. Senolis vėl truputėlį atkuto. Laikė ranką iškišęs iš po antklodžių, kad atėjusieji galėtų ją paspausti, atsakinėjo į sveikinimus, o nedrąsiosius kvietė sėstis už stalo.

– Visai sublogai, Venclovai, – sakė jam vieni.

– Lieso kurkino nepjauna, – atsakinėjo jis.

– Kodėl sumanei mirti? – klausė kiti.

– Viską jau pamačiau. Toliau tik kartotųsi. Kvi.

Galop visi susirinko, susėdo ir nutilo, laukdami kokio nors iškilnaus žodžio iš senolio ar tėvo, kad galima būtų pradėti liūdnąją šventę.

– Na, ko jūs? – nusistebėjo senolis. – Pradėkit. Įpilk ir man alaus, Scipijonai.

Puota prasidėjo. Kas norėjo, gėrė degtinę, kas alų, nieko netrūko. Valgių irgi buvo kokių tik nori. Rausvųjų sriubų su įdarytais bastučiais ir prancūziškais gruzuliais, dvi sriubos iš eršketo ir viena iš vašylo su lokšenomis. Kimštiniai vėžiai ir skrebučiai su parmezonu. Abiejuose stalo galuose po rusišką pyragą, vienas su žuvies, kitas su kremblių kamšalu. Virpantys kiaulės kojų drebučiai buvo panašūs į gelsvą užšalusio tvenkinio vandenį saulėtą dieną, ir kimšta meitėlio galva, rodės, negali nuo jų nuleisti primerktų akių, papuoštų petražolėmis. Dar puikiau atrodė raudoni žuvų išnaršai vaiskaus stiklo indeliuose. Zrazai su bastučiais skleidė svaiginantį mairūno kvapą, o dešra aluje – keistą bičių korių ir apynių aromatų mišinį. Buvo čia ir sandokas su kiaušiniais, ir troškinta vėgėlė, ir bastučių su žuvies kamšalu, ir šparagų su vėžiais, ir labai skanių pūstinių virtinių. Buvo serbentų, agrastų ir aviečių su sirupu ir be sirupo, obuolių vyno, cikorijos, kavos ir sūrių – čekiškų ir šveicariškų – ir karčių sūrelių, ir dar daug visko, ko aš šiandien nebeprisimenu.

Po kokių dviejų valandų veidai pražydo aguonomis. Paaiškėjo, kad nuo tada, kai visas būrys buvo susirinkęs paskutinį kartą, susikaupė daug naujienų, ir blogesnių, ir linksmesnių, kurias buvo galima (ir reikėjo) išpasakoti. Žmonės pagyvėjo, atskiri, pavieniai sakiniai susiliejo į vieną gausmą. Aš užsimerkiau, ir tas gausmas virto vieningu saviškių balsu. Kai atvėriau akis, susidūriau su senolio žvilgsniu. Senolis mane suprato.

Man įpylė pusę kaušelio alaus, ir aš atsisėdau ant suolo pasieny, vienodu atstumu nuo svečių stalo ir senolio guolio. Alų tėvas nupirko kaip reikiant, pats tokio stipraus ir saldaus niekad nepadarytų. Reikia pripažinti, kad Meižiai aludariai ne kokie. Daug blogesni kaip artojai ar dailidės. Dėdė Mečis, storas trumpų rankų vyras su trūkčiojančiu gurkliu, dabar sėdintis per dvi vietas nuo tėvo, aiškino, jog taip yra todėl, kad, darant alų, būna toks laikas, kurį paprasčiausiai reikia išlaukti. Nevalia atkimšti bačkų per anksti. Mes nemokam laukti nieko neveikdami, sako jis. Aš nežinau. Man atrodo, kad mokam, jeigu žinom sulauksią. Bet dėdė Mečis irgi Meižis, todėl nereikia pamiršti jo žodžių.

Senolis irgi gėrė alų, ir jo šviesi, krekenų spalvos oda tarytum parusvėjo, nors iš tiesų sunku pasakyti. Tiesiog ji paliko tamsesnė, nelyginant tabakas. Ir tas gerai. Permainos liudijo, kad jis vis dar priklauso mums, o ne protėviams, klaidžiojantiems dabar po mūsų sodą ir ganyklas, apžiūrinėjantiems tvartą ir klojimą, tyliai besišlaistantiems aplink namus, laukiantiems nesulaukiantiems senolio Venclovo.

Tokios dienos atneša naudos ir gyviesiems, ir mirusiesiems. Nors ir kaip man gaila senolio, bet turiu šitai pripažinti. Mirusiųjų vėlėms tai proga trumpam sugrįžti į gyventas vietas, pavaikščioti takeliais, kuriais tiek vaikščiota, paliesti daiktus, kuriuos sutvėrėjų gyvos rankos, užuosti artimus, gimtus kvapus, pajusti šulinių vėsą ir gal su gailėsčiu prisiminti savo vaikystės laiką ar savo meilę, vertusią klajoti naktimis po rasotas pievas kartu su pelėdomis ir šikšnosparniais, kandžioti sau lūpas ir vaizduotis tokius dalykus, nuo kurių ima gniaužti kvapą.

Gyviesiems vėl nauda. Reikia tatau pamatyti, ir aš mačiau, nes sėdėjau su savo kaušeliu atokiau. Matė ir senolis. Mes buvom du grandinės galai: jis seniausias, aš jauniausias, visi kiti tarp mūsų. Taigi mudu su senoliu žiūrėjom.

Negali sakyti, kad Meižiai būtų labai užsispyrę. Priešingai, jų būdas gal ir minkštokas, bet kam nepasitaiko susipykti? Tvarkydami reikalus, mūsiškiai pykstasi vieni su kitais, lygiai kaip visi žmonės. Jei gyventų vienoje vietoje, jie kaip mat susitaikytų. Bet gyvena jie kitąsyk gerokai nutolę, tad, žiūrėk, nebesikalba ir metus, ir ilgiau. O štai dabar buvo aišku, kad kai neteksim senolio ir jie pradės

skirstytis po namus, vėl visi bus vieningi, tarsi niekadose tarp jų nė šešėlis nebūtų atsistojęs. Reikia pamatyti tai ir pajusti, kaip tie, kurie ką tik atvykę vengė susitikti kitų žvilgsnius ir stoviniavo atokiau, dabar meiliai glostė vienas kitam plaukus ar ranką, tapšnojo per nugarą. Senolis išeis sutvarkęs gentį, paliks ją taikią ir darnią. Paskui, žinoma, vėl kils nesantaikų, bet bus ir tokių susiejimų. Ir vėl, ir vėl, panašiai kaip kaitaliojasi metų laikai... kol giminė pasibaigs, bet mes, Mežžiai, tuo niekadose nepatikėsime.

Nuo alaus senolis taip pagyvėjo, kad atsisėdo lovoje, atsirėmęs į pagalves, ir pamojo man pirštu:

– Paduok man štai tą kumpio gabalą, kur pačiame viršuje.

Aš pasilenkiau per tetos, pramintos Kuosa, nugarą ir pasiekiau mėsą. Akimirką visi atkreipė į mane dėmesį ir žiūrėjo, kaip aš padaviau kumpį senoliui, o šis įkibo į jį rudais dantimis, net pliktelėjusi jo kakta susiraukšlėjo. Senolis turėjo visus dantis. Kai kas šyptelėjo. Visiems patiko, kad jis valgo. Kas čia žino, galgi jis ir nemirs. Bet senolis mirs. Aš tikrai tą žinojau, nes tik prieš mirksnį girdėjau, kaip kažkoks protėvis ant aukšto netyčia numetė gal lašinių paltį, gal svogūnų pyne. Jie nebūtų susirinkę be reikalo.

Visi vėl valgė ir gėrė, senolis taip pat. Sukramtęs kumpį, jis akimis parodė tėvui prieti. Aš girdėjau, ką jis kuždėjo melsvomis lūpomis į atkištą tėvo ausį:

– Scipijonai, prieš laidodamas nuprausk mane degtine.

Kam jam to reikia? Bet tėvas neprieštaravo. Jis jau truputį apgirto, o gal tik man taip atrodė, gal jo veidas sustingo nuo pergyvenimų. Dėl viso pikto nuėjau pas motiną.

– Mama, tegul tėvas negeria per daug.

Ji suprato mane ir iš pradžių tik tylėdama glostė man plaukus.

– Nebijok, vaikeli. Tavo tėvas daug pakelia. Labai daug. Jis – Mežžis. Viskas bus gerai. Jis nepames galvos.

Aš vėl grįžau ant savo suolo. Apie pietus senolis tarytum užsnūdo. Vokai nusileido palengva, lyg ant jų būtų nutūpusios dvi peteliškės. Bet miegojo jis neilgai. Po kokios valandos neatsimerkdamas pradėjo blaškytis lovoje, vapėdamas keistai minkštėjančia burna:

– Matau! Dieve, aš matau! Einu! Koks mergaičių gražumas! Aš su jumis! Kam tie rūbai?! Dieve, Dieve, kokios mergaitės!

Mes žiūrėjom į senolį nutilę, stebėdamiesi ir kiek pavydėdami, kad negalim regėti to paties, nes turėjo būt nuostabu. Senolis blaškėsi, šūkčiojo smagius šūksnius, siekė kažko lūpomis, jo rankos stengėsi kažką apkabinti, ir – keista – jis juokėsi. Juokas buvo džiugus ir linksmas, ir nepanašus, kad būtų skirtas regėjimams. Ne, senolis juokėsi mums. Buvo aišku, kad jis juokiasi atsigręžęs, juokiasi mums jau iš anapus. Galop jo kūnas nurimo, suglebo, o mes dar valandėlę sėdėjom nutirpusiomis nugaromis.

Motina neklydo: pirmasis iš nuostabos atsipeikėjo mano tėvas.

– Pirtį! – sušuko ir išbėgo pro duris; aš iš paskos.

Tėvas stebėtinai vikriai nuskuodė prie tvarto, pas gyvulius, aš pasileidau link avilių. Reikia perspėti bites, kad tas, kuris ateis pas jas, jau miręs. Jeigu nespėsiu, jis išsives jas su savim. Pabeldžiau į avilį ir pasakiau tai, ką reikėjo:

– Bitės, bitelės. Gaspadorius mirė. Pasibudinkit.

Tada grįžau prie žmonių. Netrukus atėjo ir tėvas.

– Ar nuėjo kas pakurti pirties? – paklausė jis.

– Nežinau, – atsakė dėdė Matijošius, senolio pusbrolio sūnus, maždaug tėvo ūgio, tik visai menkas.

– Ar apsimoka, Scipijonai? Patiestume virtuvėj ant aslos šiaudų, moterys numazgotų.

– Ne, – tėvas pakratė galvą. – Negaliu. Jam nepatiktų voliotis šiauduose kaip kalakutui.

Čia jam pasakė, kad pirtis kūrenasi.

– Ar eisi su mumis pertis, Kristupai?

Man reikėjo eiti, būčiau ir ėjęs, jeigu tėvas neklaustų. Bet dabar ūmai išsigandau numirėlio.

– Ne. Aš visai švarus, – pasakiau.

– Kaip nori...

Kiti nesisiulė. Tėvas įsikišo į marškinių užantį butelį spirito, viena ranka paėmė senolio ranką ir užsidėjo ant pečių, kita apkabino velionį per liemenį ir nuėjo į pirtį. Žiūrint iš šalies atrodė, kad jis tik padeda senoliui eiti, nes šis gal nusilaužęs ar išsisukęs koją. Už kelių žingsnių tėvas stabtelėjo ir atsigrėžė:

– Kristupai, atnešk gražiuosius mano drabužius. Na, žinai kokius. Kurių tavo senolis norėjo.

Kai po valandos pirties durys vėl atsivėrė, visi, kurie stovėjo ir laukė tos akimirkos, išvydo du dailiai apsirengusius vyrus. Teisybė, senoliui drabužis buvo kiek dukslus ir kabojo. Bet nieko. Jis atrodė pasišvietęs eiti į bažnyčią ar kiton viešon vieton. Jiems priėjus arčiau, patvoskė spiritu. Tačiau buvo panašu, kad jie abu kiek išgėrę. Troboje senolį pasodino krikštasuolėn, tada susėdo visi kiti. Toliau vaišinosi. Prieš senolį pastatė lėkštę ir pripylė kvortą alaus.

– Ak, kodėl tu numirei? – paklausė senolio pusbrolis iš motinos pusės, panašus į lapiną senukas, vadinamas Vileika, nors jo pavardė buvo Kailaitis, ir, susidaužęs su senolio kaušu, išgėrė.

Nuo to momento nežinojau, kaip į senolį bežiūrėti: ar tai žmogus, ar daiktas, ar dar kas, o gal viskas sykiu. Juk visiems tarytum buvo aišku, kad senolio nebeturim, jo nebėra. Bet štai jis sėdi tarp mūsų. Tai ne žmogus, o tik tuščias jo kevalas, toks kaip rąstas, suolas ar krosnis, žodžiu – daiktas. Bet jis sėdi krikštasuolėje, kur neskirta sėdėti nei rąstui, nei krosniai, prieš jį kaušas alaus ir lėkštė su troškintu kaplūnu, svogūnais ir rūgščiaisiais bastučiais. Jis vos pastebimai šypsosi, o praplikusios jo kaktos oda vos vos drėgna, aš galėjau įžiūrėti mažyčius prakaito lašelius. Ir nors nemačiau, kad jis būtų judinęs ranką ir gėręs ar ėmęs burnon riebalais aptekusią mėsą, betgi šit jau kevirtą kartą į jo kaušą pila alų ir įdėjo dar kiek bastučių. O senolis, gyvasis senolis, taip mėgo rūgščius bastučius, geltonus kaip medus ir kaip gintarinės jo akys, užraugtus su morkomis ir spanguolėmis. Ir būtinai su trupučiu kmyņų.

Tai kas gi jis, tasai, kur užėmęs vietą krikštasuolėje? Gal tokie yra mirusiųjų žaidimai? Kai žiūri į jį, jis sėdi tiesus, atkišęs smailų gūžį. Bet vos tik truputį nusigrėži, tuoj akies kampučiu pamatai, jog jis pasilenkia ir kažką greit sako į ausį savo kaimynui, dėdei Morkui, kuris niekaip neatstoja nuo jo, sukiodamas pailgą jo marškinių sagutę ir klausinėdamas:

– Kodėl tu numirei? Ak, ar verta? Jeigu kas anam gyvenime duotų jauną kūną, tai dar dar... Kodėl tu numirei?

Aš atsigrėžiau labai greitai, bet senolis mane aplenkė: jau sėdėjo statmenas, kaip pirma. Dėdė Morkus pažvelgė į mane, mirkstelėjo akimi ir nusišypsojo kaip sąmokslininkas: dabar, girdi, viską žinom – kam jam reikėjo mirti ir kitką. Jis pakėlė ranką, paspjaudė rankovę ir nušluostė išrasojusią senolio kaktą. Paskui, jau penktąjį kartą, pripildė jo kaušą.

Nežinojau, ką daryti. Norėjau išeiti ir truputį pasigraudenti kur vienas. Jeigu krikštasuolėje ne senolis, lengvai galėjau taip padaryti. Bet jeigu senolis, tada reikėjo laukti, reikėjo būti tarp Meižių. Hm. Tačiau jeigu kertėje senolis, tai kaipgi galima bus jį laidoti? O jeigu laidoti galima, vadinasi, ten tik jo kiautas, jo kūnas. Aš visai susipainiojau ir galop lioviausi sukęs galvą. Visi sau puotavo, valgių ir gėrimų ištekliai nesibaigė, ir kai atėjo naktis, mes vis dar sėdėjom. Šermenys buvo pavykusios. Klausiausi pakilaus šurmulio, tokio jaukaus, kaip ugnies užesys krosny, kol miegas pagavo spausti man akis ir aš pamažėle jam pasidaviau. Paskutinis daiktas, kurį spėjau išvysti prieš užmigdamas, buvo raudonvario rublio dydžio skritulėlis – dėmelė ant dėdės Morkaus pakaušio, kai dėdė pasilenkė

pasibučiuoti su senoliu.

Nubudau naktį, kai kažkas numetė nuo stalo alavinį puodelį, kuris kaukštelėjo į suolą, paskui į grindis ir nuriedėjo po stalu. Atsimerkiau, pakilau ant alkūnės ir apsidairiau. Kambaryje buvo naktis, tačiau, kaip ir už lango, mėnesėta, todėl sidabrinės šviesos užteko viskam įžiūrėti. Senolio lovoje iš nugaros linijų ir būdingo nosies šliurpsėjimo atpažinau tėvą. Pats aš buvau rūpestingai paguldytas ant suolo. Dar ant vieno suolo stūksojo ilgas kažkokios žmogystos kūnas. Kambario viduryje ant dviejų kėdžių buvo padėta lenta, ir ant jos ilsėjosi senolis Venclovas. Kiti svečiai, matyt, buvo išvedžioti nakčiai po kambarius, svirnelį ir daržinę. Vadinasi, čia miegojom tik mes keturiose ar trise, nežinau, ar priskaičiuoti senolį. Kas numetė kaušelį?

Už lango irgi visiška ramybė, tarsi vaškiniame Betliejuje, kuris kasmet įrengiamas bažnyčioj: sustingę medžiai, žolė, uola su urvu, nejudanti Marija su kūdikėliu ant rankų prie ėdžių, ant šieno krūvelės, ir viskas apšviesta balta blyškia šviesa. Į lango stiklą tyliai barbtelėjo vijoklio kotelis, aš krūptelėjau ir ūmai supratau, kas jį galėjo sujudinti. Atsikėliau ir atidariau langą, tuo pat metu išgirdau tylų garsą, panašų į atodūšį. Vėlės! Mes pamiršom atidaryti nakčiai langus, ir protėviai negalėjo aplankyti senolio, o jis išeiti pas juos. Mane nupurtė šiurpas pagalvojus, kas galėjo atsitikti, jeigu nebūčiau atsibudęs. Žinodamas, kad visi miega ir niekas manęs nematys, išdrįsau šyptelėti senoliui, padrašindamas jį: gali, girdi, būti ramus dėl vaikaičio. Krikštasuolės lentynėlėje už Agotos paveikslą radau lajinių žvakių, paėmiau dvi ir užžiebiau, pastatęs senoliui prie kiekvieno peties. Tada vėl atsiguliau ir užmigau. Nedera būti pernelyg smalsiam.

Vėl nubudau palyginti vėlai nuo pjūklo ir plaktuko garsų. Mano tėvas dirbo senoliui Venclovui grabą. Peržvelgiau kambarį. Ilgosios žmogystos nebebuvo. Senolis vis gulėjo ant lentos, abi lajinės žvakės sudegusios iki galo. Dvi moterys juodais drabužiais tvarkė stalą, kartkartėm tyliai barkštelėdamos dubenimis ar kaušais. Motina su teta Pranciška. Jos vyras upeivis. Dirba vokiečių garlaivyje Nemune. Meižis. Kambaryje rūgtelėjusių valgio atliekų kvapas.

– Aš laikau įkapėms savo jungtuvinius marškinius, – sušnabždėjo teta.

Motina kurį laiką tylėjo, paskui atsiliespė:

– Juokinga. Aš irgi juos laikau. Jungtuvėms su mirtimi. Nors ką žinai...

Teta atsiduso:

– Vyrams paprasčiau.

Ji pasidėjo dubenį su šutintų žirnių likučiais senoliui ant pilvo. Senolis joms trukdė. Vadinasi, tai iš tiesų daiktas. Atsikėliau ir išslinkau laukan, trindamasis nutirpusius pečius.

Svečiai buvo susibūrę apie tėvą, kuris baigė kalti paskutines vinis. Čia irgi senolio noras. Galėjom jau anksčiau padirbti jam grabą. Bet jis paliepė viską suruošti, o grabą tverti po mirties. Galimas daiktas, kiekvienas žmogus, atėjęs į savo gyvenimo galą, žino, kaip turi būti. Sužinosiu ir aš, nors tada nesupratau, kuo skiriasi grabas, padirbtas prieš kelias dienas, nuo sukalto tą dieną, kai jo prisireikia. Tėvo sukaltasis buvo panašus į lovą kiaulėms šerti. Taip jam ir pasakiau.

– Štai kas, Kristupai. Nueik ir paieškok dėdės Morkaus. Radęs atvesk jį pas mane.

Palei šulinį stovėjo kibiras alaus, ir dėdė Morkus atsitūpęs gėrė tiesiai iš jo.

– Tėvas jūsų ieško, dėdė Morkau, – pasakiau.

Kai jis atsisuko, pamačiau, kad jo akys raudonos it triušio.

– Ar jau sukalė? – paklausė dėdė Morkus.

– Baigia.

– Et, – sumurmėjo jis apgailestaudamas, kad turi skirtis su kibiru, – lyg negalėtų kas kitas atsigulti ir pamatuoti.

Padirbus grabą, senolio daugiau nebesodino už stalo. Visą ilgą laiką iki laidotuvių dienos jis gulėjo

grabe, įbedęs akis į lubas (niekas nepasirūpino laiku užmerkti jam akių, o paskui jau buvo per vėlu; antra vertus, kaipgi jis būtų atrodęs už stalo su užmerktomis akimis). Šermenys tęsėsi. Keli žmonės, ir teta Pranciška su dėde Morkum, ėmė verkti, gailėdamiesi senolio. Matyt, turėjo praeiti koks laikas, iki jie suprato, kad jau nebeturim jo ir niekadės nebeturėsime. Jie verkė labai dažnai, valgė ir gerė ašaroti, sukūkdavo prisiminę kokią smulkmeną iš savo ir velionio jaunystės.

Praėjo dar kelios dienos, paskui savaitė, mėnuo, du... Šermenys vis tęsėsi. Nebeturėjom tiek daug laiko sėdėti už vaišių stalo, kaip iš pradžių. Buvo neatidėliotinų darbų, kuriuos nudirbom visi drauge: nukirtom javus, pasėjom rugius, nuskynėm obuolius ir slyvas. Dabar už stalo sėsdavomės tik vakarais. Alus ir degtinė seniai buvo išsibaigę, tad pamažu visi vėl užsisklendė savyje, nors buvo draugiški, švelnūs ir jautrūs vienas kitam. Dėdei Morkui nuo verksmo pradėjo pūti akys, tad jis liovėsi verkęs. Gyvenime atsirado kažkoks ritmas, kažkoks kasdieniškumas. Darėsi aišku, kad reikia laidoti senolį ir skirstytis. Juoba kad jauniausioji iš giminaičių, mano teta Selmikė, trisdešimt ketverių metų, apsunko, jos nėštumas tapo labai žymus, ir jai jau reikėjo keliauti namo. Vieną rytą nubudęs pro langą pamačiau sningant. Praėjo penki mėnesiai nuo tos dienos, kai senolis pasimirė. Pirmasis sniegas. Nors jis krito šlapias ir tuojau tirpo, vos susilietęs su pažliugusia žeme, tėvas man pasakė:

– Laikas, Kristupai. Nueik į kapines ir pažiūrėk, kad duobė būtų kaip reikiant. Aš nenoriu, kad mano tėvą lietus išplautų iš žemės, kaip pernai Neksą. Pasakyk, kad iškastų keliais verškais giliau negu visada kasa.

Taip. Buvo laikas. Duobę kasė Lizanas – tokia jo pravardė dar nuo tų laikų, kai su savuoju tėvu atvažiavo į mūsų apylinkes, prieš penkiasdešimt metų. Lizanas ne kokios nuomonės apie Meižius.

– Jūs visi kaip užduję, – kalbėjo jis, išspjaudamas vyšniųsakus, kuriuos kramto visą laiką. – Niekaip nesuprantu, iš kurtokių žmonių atsiranda. Na, nieko. Aš jus visus palaidosiu.

Vyšnių sakai man kelia pasišlykštėjimą, nors, žinoma, jie geresni už pušų. Vieną kartą mėginau pakramtyti pušinių, bet neįstengiau nuryti seilių. Todėl niekas jų ir nekramto. Lizanas juodu žemėtu nagu krapštė tarpudantį, paskui vėl nuspjovė geltonomis seilėmis.

– Nepalaidosi visų.

– Kodėl?

– Todėl, kad tu jau per senas.

Lizanas vėl įsidėjo burnon sakų gabalėlį. Rudenį jis renka net šungrybius ir verdasi, valgo jis ir arklieną, net jei arklys kritęs ir jam nenuleistas kraujas. Be duobių kasimo, Lizanas verčiasi lupdamas kailius. Viso to jis išmoko iš savo tėvo, pasak senolio. Na štai. Ir vėl senolis. Nė žingsnio be jo negali žengti. Lizano akys išsprogusios ir pasruvusios krauju, dantys reti, barzda kreivai nukirpta, matyt, neturi veidrodžio. Jis labai aukštas, todėl jam lengva išlipti iš duobės.

– Iš kur tas jūsiškių vangumas? Lyg būtumėt ne žmonės, o žuvis.

– Ką tu išmanai, Lizanai, – pasakiau aš. – Mūsų didelė giminė.

– Na tai kas? O ką tu, toks snarglius, gali apie tai išmanyti? – jis susimąstė valandėlę, žiūrėdamas į kapinaičių medžius, aptūptus varnų; jos visada pulkais jį lydi. – Negali žmogus gyventi be jokių aistrų. Kuo čia dėta giminė?

Senolis sako, kad ugnis dega mūsų viduj.

Aha, – pasakė jis, – anglis. Žerplėjančios anglis, daugiau nieko. Kokia nauda iš Venclovo sakymų, jeigu jam pačiam aš jau iškasiau duobę.

– Tėvas liepė, kad iškastum keliais verškais giliau.

– Kodėl?

– Atsimeni Neksą? – pasakiau aš.

– Dieve tu mano, – sumurmėjo Lizanas ir vėl įlipo į duobę.

– Ne, Lizanai, – aš nenorėjau nueiti nepaaiškinęs jam visko. Ir pakartojau senolio žodžius: – Žmogaus negalima palaidoti.

– Eik tu... – supyko jis, ir aš nuėjau. Kažkada Lizanas buvo įsimylėjęs mano motiną. Jam smagu, kad miršta Meižiai.

Namuose buvo viskas paruošta lydėti velioniui į kapus. Senolis gulėjo grabe, grabas vežime, vežimas apšmaigstytas eglių šakelėmis. Iš kažkur atsirado pušų ir astrų vainikas. Viskas man atrodė tuščia, nerimta, be jokios didybės: laidotuvės, drabužiai, įvairiausi pasirengimai. Viskas vyko be tvarkos, per daug paskubomis, podraug per lėtai ir per ilgai. Aš manau, kad toms laidotuvėms truko senolio rankos. Jis būtų viską sutvarkęs kaip reikiant.

Tėvas su motina ir aš sulipome į vežimą, kiti, kas norėjo,ėjo iš paskos, keli vyrai visą kelią jodinėjo aplink mus, mojavo peiliais ir šaudė į orą. Tai turėjo sudaryti iškilmių įspūdį, bet šūviai vieniši poškėjo tuščioje didelėje erdvėje. Aš pasidairiau dėdės Morkaus, bet niekur nepamačiau jo šermukšninio veido. Dėdė Morkus man vis labiau patiko. Pažvelgiau į tėvą. Jo veidas buvo sustingęs, tik skruostai truputį drebėjo į taktą besikratančiam vežimui. Prieš leidžiant duobėn grabą atidengė, kad visi galėtų paskutinį kartą ir galutinai atsisveikinti su senoliu. Žiūrėjau, kaip Meižiai žegnodamiesi po vienąėjo pro velionį. Baltai apsirengusios moterys atrodė kaip angelai, lūkuriuojantys, kol galės jį pasiimti. Mano tėvas kilstelėjo senolio galvą ir pakišo po ją kelis rublius, paskui kažką sumurmėjo ir įdėjo graban kamuolėlį pilkų lininių siūlų ir adatą. Visi lyg netyčia nusigręžė. Aš netikiu, kad senoliui prireiks siūlų ir pinigų. Netiki ir tėvas. Bet toks prietaras, ir joreikia laikytis dėl kitų čia esančių. Tikrasis senolis dabar glėbesčiuojasi su protėviais Meižynėje arba stovi tarp mūsų ir viską stebi. Tegul. Paėmiau tris saujas žemių ir subėriau į duobę ant grabo (sudie, senoli Venclovai!), o paskui nemačiom išslinkau iš kapinių, nes nenorėjau būti išgertuvėse prie šviežiai supilto kapo. Palei kapinių tvorą stovėjo Lizanas, panašus į kaliausę. Mane pamatęs, išsišiepė ir nurijo seiles.

– Tai nenori kartu su visais paprašyti savo senolio, kad nekamuotų tavęs sapnais?

– Nekamuos, – pasakiau, praeidamas pro šalį.

– Kurgi, kurgi, – tarė jis paniekinamai. – Meižių vėlės tokios pat apsnūdusios, kaip ir gyvieji.

Ko jis ant mūsų nirsta. Tėvas niekad nepriekaištavo jam dėl motinos. Pats sakė...

Svečiai išsiskirstė kitą dieną. Namai liko tušti ir nykūs, mes patys buvom panašūs į šmėklas, be balso slampinėjančias po neįprastai padidėjusius trobesius. Tėvas su motina persikėlė miegoti ąžuolinėn senolio lovon, aš užėmiau senąją jų vietą. Kad būtų linksmiau, tėvas paleido nuo grandinės šunį, ir šis nuolat maišėsi po kojomis, bet linksmumo iš to nebuvo.

– Priprasim, – tvirtino tėvas. – Mes – pagrindinis Meižių kamienas ir negalim sulūžti. – Jis ėmė kalbėti kaip senolis.

Man vis atrodė, jog kažką užmiršau padaryti, jaučiau dėl to kartumą burnoje ir, kad jis išnyktų, valgiau šaltus rūgščius girinius obuolius, bet nuo jų tik ėmiau viduriuoti. Galop, po keturių dienų, atsigulęs miegoti, aiškių aiškiausiai supratau ir pajutau, kad senolio nebėra ir jau niekados nebebus. Negaliu apsaakyti, koks liūdesys ir skausmas mane apėmė. Tarsi būtų priešais mane atsivėrusi didelė erdvė, ir aš viena koja jau žengčiau į ją žinodamas, kad atgal nebegrįšiu. Vėl pravirkau, bet ne kaip tada, kai su tėvuėjom iš sodo, ne lengvai ir tyliai, o taip, lyg verksmu ketinčiau sukelti vėtrą, nuplėšti namų stogus, išrauti medžius, priversti upes išsilieti iš krantų ir užtvindyti sodžius ir laukus, užtemdyti saulę ir mėnulį, o viso pasaulio gyvulius suklypdyti ant kelių. Man reikėjo išsiverkti, juk galų gale esu tiktai mažas berniukas, nors ir Meižis, o tai, ką tariuosi išmanęs, vieną dieną gali pasirodyti neteisinga. Tik žvaigždės amžinai nejudėdamos spindi juodame danguje viena, vis ta pačia lygia šviesa. Tik žvaigždėms šitai nuskirta.